

GÖRÜŞLER

Beş yaşlarındaydı, diğer çocukları ite kaka öne geldi, sarı kıvrık saçları arasından bakan gözleri o yaşa uymayan bir hüznle doluydu. "Ev yıkıldı benim köpek yavrum tuvalette sıkıştı öldü o biliyo musun" derken yaşlar indi yanağına. Büyüğe başka bir çocuk yavaşça fısıldadı "köpek ne ki asıl anneanesi, dedesi öldü". Sarı saçlar şöyle bir sallandı ve o gene ölen yavru köpeğini anlatmaya devam etti...

17 Ağustos Marmara depremi ülkemizde yaşanan doğanın gücünün vurduğu ne ilk afetti ne de sonuncusu olacak. Ancak depremin etkilediği bölgenin özellikleri nedeniyle sonraki süreçte belki de pek çok açıdan ilklerin yaşandığı bir deprem olarak hatırlanacak.

Dört buçuk yıldır yaşadığım "oturduğum demiyorum" yaşadığım bu bölge 17. 08. 1999 günü saat 3:02'de pek çok ilki başlatan bir sarsıntı ile uyandı geceye. VE üzerinden geçen aylar boyunca depremi bütün şiddeti ile yaşayan ve sonrasında alanda olup bitenleri adım adım yürüten bizler, profesyonel kimliğimizde depremde duygularımızı harmanlayarak süreci götürdük, gözledik, hissettik, YAŞADIK.

İlk günleri en yoğun ve çaresizce yaşayan meslek grubu sağlık elemanları idi. Bölgede tüm sağlık kurumları ciddi hasar aldı ve işlevlerini yerine getiremedi. Pek çok uzman yalnızca ölü-canlı ayırımı yaptı. Her düzeyde görev yapan sağlık elemanları mesleğini kullanamamanın yoğun çaresizlikle yüklü duygu çatışmalarını yaşadı.

Tüpraş'ın patlama tehlikesi, ardarda gelen şiddetli artçı sallantılar, olası Marmara denizi deprem teorileri ve Düzce depremi gene yıkım gene ölüm ruhsal travmayı tekrar tekrar yaşattı, uyum sürecini uzattı.

İlk günlerinde ulaşım kesildi, tüm yollar etkilen-di, gerektiğinde bölgeden uzaklaşma yolları kapandığı gibi yardımlar zamanında yerine ulaşamadı.

Olayın boyutları öylesine büyüktü ki alanda organizasyonu yapacak kişiler ve kriz masaları bizzat şok ve şaşkınlığı yaşadı.

Marmara depremi kolay ulaşılabilir tek bir merkezi yerleşim alanını değil çok geniş ve yaygın bir coğrafi yerleşim alanını etkiledi. Yaklaşık kırk bine yakın can kaybı oldu, bölgenin özellik-

leri nedeniyle bütün ülke bu kayıplardan etkilendi. Kurtarma çalışmaları gerek ulaşım zorlukları gerekse yeterli donanım olmayışı nedeniyle gecikti, zamanında yapılamadı, enkazların altında kalan yakınları ile günlerce konuşup çaresizlikle boğuşan ve sonunda ses kesilince vinç bularlar hissettikleri güvensizliği, öfkeyi ilerdeki günlerde baş kaldırması koşulu ile içlerine gömdüler ve geride kalanlar için yaşam savaşına başladılar.

Ailesinin tamamı enkaz altında kalan ve o ilk saatleri enkaz başında yalnız geçiren çocuklar, çocukları enkazda kalıp kendi kurtulan ana babalar hemen her karede görülen resimler oluşturular, kanıksandılar.

Çöken binaların altında aileler kayıplar verdiler, ancak geride kalanlar hızla bir araya gelip birbirlerine sahip çıktılar, destek ve dayanışma henüz alana kimse gelmeden yıkıntuların üzerinde, önünde başladı.

Çocuklar ailelerini, evlerini, arkadaşlarını, öğretmenlerini, okullarını ve herşeyden önemlisi korunma ve güven duygularını yitirdiler. Depremin şiddeti ve yıkıcı gücünün inanılmazlığı her yaş grubunda ciddi ruhsal etkiler bıraktı.

İlk günlerde bütün çocukların sessiz bir beklemede oldukları, büyüklere sorun yaratmamaya çalıştıkları gözleniyordu. Suskun bir şekilde konuşulanları dinliyorlar ya da onları alçak sesle birbirlerine anlatırken hep grup halinde olmaya ve büyüklerin yanından ayrılmamaya özen gösteriyorlardı. Yıkımların çok olduğu ve ölümle iç içe olanların oyunları ile yıkımın olmadığı anlarda olanların oyunları farklılaşıyor her zaman olduğu gibi kendilerini oyunlarla anlatıyorlardı. "Hey ben ölüyüm, hadi beni tutun, ölü tuttum lan, bi tane daha tuttum, at bana n'apalım bu ölüyü..." küçük bir su havuzu içinde sekiz dokuz yaşlarında 5-6 çocuk, zıplıyor suya dalıyor biri diğerini kolundan çekiyor ve kahkahalar içinde ölü yakalamaca oynuyorlar, hemen yan tarafta binlerce ölü için morg olarak kullanılan buz pateni sahası...

Deprem bir andı ama yaşantılarımızda yarattığı deprem çok uzun süre varlığını hissettirecek kadar güçlüydü. Böylesine yoğun bir travmanın

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi : 6(3) 1999

ardından ise hemen her meslek grubunun hissettiği sorumluluklar, olanaksızlıklar, çaresizlikler birikti, paylaşıldı.

Psikososyal boyut ise ilk kez bu kadar hızla ele alındı, pek çok kişi bölgeye gelip gitti. Böyle bir olaya kimse hazırlıklı değildi, o nedenle bu alanda yaşanan ilklerde de olumlu etkiler kadar olumsuz izlerde kaldı.

Gelen bütün profesyoneller (Erişkin psikiyatri uzmanları, psikologlar, öğrenciler, pedagoglar, çocuk terapistleri ve diğerleri), gerçek gönüllüler, gönüllüler (psikolog olduğunu söyleyip sonra vazgeçenler, topuklu ayakkabıları dar etekleri ve yatak-yemek talepleri ile alana koşanlar, sanatçılar), sivil toplum örgütleri, herkes çocuklarla çalışmak için alanda idiler. Çocuklar dışında çocuklar kadar etkilenen diğer yaş gruplarına ait destek programları pek ilgi çekmiyordu.

Belki de bu seçimin en önemli nedenlerinden birisi de böyle anlarda çocuklara daha kolay yaklaşılabilmesi ve böylesine yoğun ruhsal tepkilerin yaşandığı ortamda zorlayıcı tepki vermeyecek yaş grubu ile başlamanın rahatlığıydı. Böylece alana koşanlar hem bir şeyler yapabilmeyen huzurunu yaşıyor hem de en doyurucu yanıt veren grupla çalışıyorlardı.

Bölgeye gelenlerin bir kısmı bireysel, bir kısmı kurumlar, dernekler adına çalışmalar yürüttüler. Bütün bu çalışmaların ortak özelliği ilk günlerde gelen yiyecek, giyecek, ilaç yardımı gibi düzenli, kopuk birbirinden habersiz olmaları idi.

Akut dönemde uygulanan destek programlarının bir kısmı düzenli ve kendi içinde olumlu etkiler bırakırken bir kısmı uzun döneme yansıyan olumsuz etkileri ile alanı terk ettiler. Yoğun ilgi, oyuncak bombardımanı sonrasında ekipler alandan çekilip oyun çadırları dağıldığında, yaratılan yalancı psikososyal destek ortamı kayboldu. Acımasız kış koşullarında yaşamaya çalışan, kayıplarını daha da yoğun hisseten, tahammül eşiği düşmüş büyüklerle ve gerçeklerle baş başa kalan çocuklar travmayı farklı bir şekilde yeniden yaşadılar.

Ancak gene de hiç bir şey yapamamaktansa alana gelen ve destek verenlerin olumlu katkıları göz önüne alındığında bir yerlerden başlamak en doğru olanıydı, özellikle çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında çalışan ekiplerin bilinçli ve denetimli bir şekilde yürüttükleri programlar çocukların normal yaşama uyumlarını hızlandırdı ve kolaylaştırdı, özellikle birbirinden haberdar

olarak yürütülen çalışmalar bundan sonrası için en uygun modeli arama aşamasında da önemli ilkleri başlattı.

En önemlisi bu alanda çalışan bizlere sorumluluklarımızın ne kadar ağır ve önemli olduğunu hissettirdi.

Marmara depreminde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında çalışan profesyoneller adına şunları kendimize söyleyebilir olduk:

- Belli bir organizasyon oluşturamadık; kalıcı, düzenli, yaygın ve rol tanımlamaları açık bir program uygulayamadık,
- Kimin hangi alanda hangi görev tanımı ile çalışması uygundur ayırt edemedik,
- Çocuk ruh sağlığı alanında hiç deneyimi olmayanların terapi adı altında risk oluşturan uygulamalar yapmalarına denetim koyamadık,
- Bazı yaş gruplarına gereğinden fazla destek verirken bazı yaş gruplarını gözden kaçırdık,
- Uluslararası bazı kurumların bir şeyler yapmış olma adına hazırladıkları kalıcı olmayan ve ülke gerçekleri "göz önüne" alınmadan hazırlanmış programlarının uygulanmasına engel olamadık. Bu kurumların deprem fonu olarak ayırdıkları ekonomik destekleri yurt dışından gelip travma sonrası stres bozukluğu tanı ölçütlerini anlatan uzmanlar yerine gerçekten geleceğe dönük projelere aktarılmasını sağlayamadık.

• Bütün bunlara karşın çok hızla, alana destek verecek grupları düzenli bir rotasyonla gönderdik, bilgilendirme broşürleri hazırlayıp, yapabildiğimiz oranda birbirimizle bağlantı kurduk.

Bizler bu kadar yaygın ve ağır bir deprem için HAZIR DEĞİLDİK. Kısacası teorik bilgi birikimi yönünden doğal bir afete hazırдық, dağarcığımız doluydu ama bunu nasıl, hangi organizasyon içinde, kimlerle ve hangi rol tanımlamaları ile bir bütünlük içinde yapacağımız konusuna hazır değildik.

Şimdi hepimiz için yeni bir dönem başlamakta: DENEYİMLERİ PAYLAŞMAK, ELEŞTİRİ ve ÖZELEŞTİRİ İLE DAHA İYİYE ULAŞMAK, HIZLA DÜZENLİ BİR PROGRAM HAZIRLAMAK.

Böylesine ağır bir olayı hiç kimsenin tekrar yaşamaması ve hiç bir çocuğun gözlerinde aynı hüznün tekrar yerleşmemesi dileği ile bu zor dönemde destek veren herkese teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ayşen COŞKUN